СТАН ФІЗИЧНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ДО ВІЙСЬКОВО-ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 378.046.4:355.237:327.56

В. П. Чабаненко

О. О. Старчук

Проблема підготовки майбутніх офіцерів залишається актуальною в педагогічній теорії та практиці, незважаючи на кардинальні зміни в соціально-політичній і соціокультурній сферах життєдіяльності українського суспільства. Актуальність окресленої проблематики також визначається демократизацією армійського життя та подоланням авторитаризму у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ). Перспективи розвитку підготовки майбутніх офіцерів і вимоги до особового складу розкрито у державних законодавчих актах (Законах України "Про оборону України", "Про Збройні Сили України", "Про загальний військовий обов'язок і військову службу" та ін.).

Професійна підготовка офіцера передбачає створення належних умов і застосування різноманітних педагогічних засобів впливу з метою формування високоосвіченої особистості. Однак сучасний стан армії свідчить про те, що, незважаючи на докорінні зміни в озброєнні, бойовій техніці, у формах та способах збройної боротьби, у характері бойової підготовки особового складу, виникають такі проблеми у вихованні і навчанні військовослужбовців, які мали місце в минулому. Отже, постає необхідність у визначенні форм підготовки майбутніх офіцерів у контексті поставлених до них вимог.

Успіх методики формування фізичної готовності майбутніх офіцерів у сучасних умовах детерміновано такими процесами, як: інтенсифікація (оптимальне використання засобів, методів фізичної підготовки для забезпечення фізичної готовності); інтеграція української системи освіти в європейське освітнє середовище; професіоналізація (зорієнтованість фізичної підготовки на професійних завданнях військової служби).

Аналіз наукових джерел свідчить, що у професійній та педагогічній літературі розглядаються теоретико-методологічні і методичні основи розвитку фізичної готовності майбутніх офіцерів у процесі військово-професійної підготовки. Проте, вони не стали ще предметом спеціального наукового дослідження, хоча деякі аспекти цієї проблеми розкрито в працях О. Бикової [2], О. Мороза [6], І. Підласого [7], В. Сластьоніна [9], В. Ягупова [10] та ін.

Метою статті є висвітлення й аналіз результатів емпіричного дослідження стану фізичної готовності майбутніх офіцерів до військово-професійної діяльності.

Теоретичний аналіз літератури [3–5] надав нам можливість розробити такі критерії: ціннісно-мотиваційний (визначає особистісні характеристики майбутніх офіцерів, які сприяють їх успішному професійному становленню); когнітивно-інформаційний (охоплює свідомі знання майбутніх офіцерів щодо форм, методів і засобів досягнення ситуації успіху у військово-професійній діяльності); цільово-результативний (передбачає спрямованість майбутніх офіцерів на успішну військово-професійну діяльність); практично-перетворювальний (характеризує рівень розвитку професійних умінь і навичок майбутніх офіцерів); творчо-рефлексивний (визначає рівень творчого та рефлексивного підходів до військово-професійної діяльності майбутніх офіцерів), а також виокремити чотири рівня фізичної готовності майбутніх офіцерів до військово-професійної діяльності: оптимальний, достатній, критичний, недостатній. Кожен з них пов’язаний із використанням певних методів і результатів навчальної та професійної діяльності, які, у свою чергу, вимагають створення і впровадження у ВВНЗ системи певних психолого-педагогічних умов.

Для визначення актуального стану фізичної готовності майбутніх офіцерів до військово-професійної діяльності нами було підібрано діагностичний інструментарій (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика методик експерименту з формування фізичної готовності майбутніх офіцерів до військово-професійної діяльності

№	Методика	Завдання	Зв'язок із критеріями і компонентами фізичної готовності
1	Тест "САН" (самопочуття, активність, настрій) [8]	Оцінити функціональний стан курсантів як якісну характеристику, що складається з трьох основних складових: самопочуття, активності, настрою. Самопочуття містить у собі показники, які відображають силу, здоров'я, втому. Активність об'єднує показники руху, швидкості та темпу відбування психічних процесів. Настрій відображає емоційний стан. Відповідає особистісному компоненту фізичної готовності майбутніх офіцерів	Відповідає особистісному компоненту фізичної готовності курсантів, розкривається через ціннісно-мотиваційний і цільово-результативний критерії, опосередковується виявленням таких показників, як: наявність особистісних якостей, необхідних офіцеру; особливість самоконтролю та самооцінки тощо
2	Методика діагностики особистості на мотивацію до успіху Т. Элерса [1]	Виявити переважаючі мотиви у діяльності курсантів: острах невдач або потреба в досягненнях, є ключовим через уведення у запропоновану інноваційну методику формування фізичної готовності методу створення ситуації успіху. Відповідає змістовно-діяльнісному й особистісному компонентам фізичної готовності майбутніх офіцерів до військово-професійної діяльності	Визначає сформованість змістовно-діяльнісного та оцінно-рефлексивного компонентів готовності, виявляється за допомогою практично-перетворювального і цільово-результативного критеріїв через такі показники: характеристика мотивів досягнення успіху; особливості моделей поведінки
3	Оцінка рівня фізичної підготовки курсантів	Оцінити рівень фізичної підготовленості курсантів засобами кількісної й якісної оцінки виконання вправ з фізичної підготовки під час поточного та залікового контролю. Розкриває змістовно-діяльнісний компонент фізичної готовності майбутніх офіцерів	Встановлює сформованість змістовно-діяльнісного компоненту фізичної готовності, розкривається цільово-результативним і практично-перетворювальним критеріями через сукупність показників: рівень опанування професійних знань, умінь та навичок
4	Карта оцінки фізичної готовності майбутніх офіцерів до військово-професійної діяльності	Авторський опитувальник, який надає можливість охарактеризувати комплексний стан фізичної готовності курсантів на засадах самооцінки, взаємооцінки й експертного оцінювання. Встановлює сформованість результативно-рефлексивного компонента фізичної готовності майбутніх офіцерів	Встановлює сформованість змістовно-діяльнісного компонента фізичної готовності, розкривається когнітивно-інформаційним, практично-перетворювальним і творчо-рефлексивним критеріями через показники: рівень опанування професійних знань; наявність знань про зміст, форми та методи ефективної організації навчальної і професійної діяльності; сформованість професійних умінь і навичок тощо

Сукупність результатів обраних методик унаслідок їх охоплення всіх структурних компонентів фізичної готовності майбутніх офіцерів до військово-професійної діяльності надає можливість, на нашу думку, визначити загальний рівень курсантів контрольної й експериментальної груп.

Організація педагогічного експерименту передбачала реалізацію початкового, формувального та аналітико-результативного етапів дослідження щодо впровадження у процес професійної підготовки курсантів експериментальної групи педагогічних умов і методики формування фізичної готовності майбутніх офіцерів до військово-професійної діяльності.

Вибіркову сукупність дослідно-експериментальної роботи складали курсанти Житомирського військового інституту – 420 майбутніх офіцерів, з них 201 курсант – члени контрольної групи і 219 курсантів – експериментальної. В експериментальній групі використовувалася інноваційна методика формування фізичної готовності майбутніх офіцерів до військово-професійної діяльності. У процес військово-професійної підготовки курсантів контрольної групи додаткові умови організації навчально-виховного процесу не вводилися, викладачі працювали традиційно.

Вимірювання рівня фізичної готовності майбутніх офіцерів до військово-професійної діяльності визначається нами як сукупність показників сформованості окремих складових компонентів: особистісного, змістовно-діяльнісного, оцінно-рефлексивного.

Особистісний компонент фізичної готовності досліджувався нами засобами тестової методики “САН”. Результати дослідження обох груп майбутніх офіцерів подано в табл. 2.

Найнижчі показники на констатувальному етапі педагогічного експерименту в обох групах було виявлено за шкалою “Самопочуття”. Отже, після формувального етапу дослідно-експериментальної роботи рівень нормального самопочуття курсантів експериментальної групи збільшився з 14,9% до 64,2%, активності – з 31,3% до 77,6%, настрою – з 34,3% до 73,1%. Показники контрольної групи за результатами повторного тестування

змінилися незначно: у середньому збільшився на 4%. Таким чином, введення в процес викладання фізичної підготовки курсантів ВВНЗ інноваційної методики на засадах психолого-педагогічних умов формування фізичної готовності майбутніх офіцерів до військово-професійної діяльності надало можливість підвищити рівень їх самопочуття, активності і настрою, покращити загальний психологічний клімат навчального процесу, зменшити втомлюваність, розчарування тощо.

Таблиця 2

Результати тестування "САН" курсантів експериментальної та контрольної груп до і після проведення формувального етапу (ФЕ) педагогічного експерименту (в абсолютних величинах та %)

№	Шкали	Експериментальна група				Контрольна група			
		До ФЕ		Після ФЕ		До ФЕ		Після ФЕ	
		а. в.	%	а. в.	%	а. в.	%	а. в.	%
1	Самопочуття								
	Норма	30	14,9	129	64,2	45	20,5	48	21,9
	Відхилення	171	85,1	72	35,8	174	79,5	171	78,1
2	Активність								
	Норма	63	31,3	156	77,6	72	32,9	90	41,1
	Відхилення	138	68,7	45	22,4	147	67,1	129	58,9
3	Настрій								
	Норма	69	34,3	147	73,1	78	35,6	84	38,4
	Відхилення	132	65,7	54	26,9	141	64,4	135	61,6

Оскільки одним із ключових методів запропонованої інноваційної методики був метод створення ситуації успіху під час проходження фізичної підготовки, то нами очікуються зміни в мотивації курсантів до досягнення успіху в майбутній військово-професійній діяльності. Результати дослідження висвітлено у табл. 3.

Як видно з табл. 3, високий рівень мотивації на досягнення успіху в експериментальній групі збільшився до 12% (тобто в 4 рази); у контрольній групі – до 6,8%. Також, в експериментальній групі після проведення

формувального етапу педагогічного експерименту відбулося переміщення досліджуваних з низького рівня мотивації до успіху (7,5% на констатувальному початковому етапі) до середнього і поміркованого.

Таблиця 3

Рівень мотивації на досягнення успіху курсантів експериментальної та контрольної груп до і після проведення ФЕ педагогічного експерименту (в абсолютних величинах та %)

№	Рівень мотивації успіху	Експериментальна група				Контрольна група			
		До ФЕ		Після ФЕ		До ФЕ		Після ФЕ	
		а. в.	%	а. в.	%	а. в.	%	а. в.	%
1	Низький	15	7,5	0	0	18	8,2	21	9,6
2	Середній	102	50,7	66	32,8	105	47,9	114	52,1
3	Поміркований	80	38,8	111	55,2	84	38,4	69	31,5
4	Високий	4	3,0	24	12,0	12	5,5	15	6,8

У контрольній групі перерозподіл курсантів за рівнями мотивації до успіху має за деякими шкалами навіть негативний характер, а саме: понизилися показники поміркованого рівня (до 31,5%), зросли показники низького рівня (до 9,6%). Ми пояснюємо це, по-перше, змінами особистісного характеру, тобто зростанням втоми, напруження, незадоволення, небажання виконувати заплановану діяльність; по-друге – незначним використанням потенціалу створення ситуації успіху у процесі професійної підготовки курсантів контрольної групи.

Нами також було висунуто гіпотезу, що впровадження у процес викладання фізичної підготовки системи психолого-педагогічних умов формування фізичної готовності майбутніх офіцерів до військово-професійної діяльності надасть змогу підвищити рівень їх фізичної підготовленості. Результати повторного контрольного оцінювання наведено в табл. 4.

Як видно з табл. 4, середні показники основних нормативів з фізичної підготовки курсантів експериментальної групи після проведення формувального етапу дослідно-експериментальної роботи з упровадження інноваційної методики формування фізичної готовності майбутніх офіцерів до

військово-професійної діяльності змінилися на краще: кількість підтягувань зросла до 17,6 раз, підйомів переворотом – до 14,6 раз, комплексної силової вправи – до 66,8 раз за хвилину. Зміни також відбулися у бігових вправах: середні результати зменшилися на 100 м – до 14,12 с, на 1000 м – до 3 хв. 20 с.

Таблиця 4

Рівень фізичної підготовленості курсантів експериментальної та контрольної груп до і після проведення ФЕ педагогічного експерименту (у середніх значеннях)

№	Види вправ	Експериментальна група		Контрольна група	
		До ФЕ	Після ФЕ	До ФЕ	Після ФЕ
1	Підтягування, к-ть	9,8	17,6	10,1	14,3
2	Підйом переворотом, к-ть	6,5	14,6	6,9	10,1
3	Комплексна силова вправа, к-ть за хв	60,2	66,8	58,9	60,4
4	Біг (100 м), с	14,60	14,12	14,63	14,38
5	Біг (1000 м), хв	3,57	3,20	3,50	3,38

Динаміка зростання аналогічних показників контрольної групи є значно нижчою.

Одним із найменш виявлених на констатувальному етапі компонентів фізичної готовності був оцінно-рефлексивний компонент, який досліджувався за допомогою карти оцінки фізичної готовності майбутніх офіцерів до військово-професійної діяльності. Було виявлено, що переважна більшість курсантів негативно оцінює рівень своєї фізичної готовності. Отримані результати опитування наведено в табл. 5.

Отже, як видно з табл. 5, показники оцінювання рівня готовності в експериментальній групі перерозподілилися: високий рівень фізичної готовності після формувального етапу педагогічного експерименту відчувають 16,4% майбутніх офіцерів (проти 5,5% досліджуваних контрольної групи), середній – 68,7% (порівняно з 39,7% курсантів контрольної групи).

Такий перерозподіл курсантів експериментальної групи з нульовим та низьким рівнем оцінки власної готовності до середнього і високого є одним із

свідчень ефективності впровадженої інноваційної методики та психолого-педагогічних умов. Показники самооцінки контрольної групи практично не змінилися.

Таблиця 5

Результати опитування за картою оцінки фізичної готовності майбутніх офіцерів до військово-професійної діяльності до і після проведення ФЕ педагогічного експерименту (в абсолютних величинах та %)

№	Рівень оцінки	Експериментальна група				Контрольна група			
		До ФЕ		Після ФЕ		До ФЕ		Після ФЕ	
		а. в.	%	а. в.	%	а. в.	%	а. в.	%
1	Нульовий	12	6,0	3	1,5	18	8,2	15	6,9
2	Низький	117	58,2	27	13,4	111	50,7	105	47,9
3	Середній	63	31,3	138	68,7	81	37,0	87	39,7
4	Високий	9	4,5	33	16,4	9	4,1	12	5,5

За результатами всіх проведених методик на основі виокремлених критеріїв і показників усіх досліджуваних курсантів було розподілено на групи з недостатнім, критичним, достатнім та оптимальним рівнями фізичної готовності до майбутньої військово-професійної діяльності. Результати розподілу цих рівнів до і після формувального етапу педагогічного експерименту подано в табл. 6.

Таблиця 6

Рівні фізичної готовності майбутніх офіцерів до військово-професійної діяльності до і після проведення ФЕ педагогічного експерименту (в абсолютних величинах та %)

№	Рівень готовності	Експериментальна група				Контрольна група			
		До ФЕ		Після ФЕ		До ФЕ		Після ФЕ	
		а. в.	%	а. в.	%	а. в.	%	а. в.	%
1	Недостатній	9	4,5	0	0	12	5,5	9	4,1
2	Критичний	87	43,3	24	11,9	63	28,8	72	32,9
3	Достатній	99	49,2	96	47,8	135	61,6	123	56,2
4	Оптимальний	6	3,0	81	40,3	9	4,1	15	6,8

Таким чином, після впровадження запропонованої методики формування фізичної готовності майбутніх офіцерів і відповідної системи психолого-педагогічних умов кількість курсантів експериментальної групи з оптимальним рівнем фізичної готовності зросла до 40,3%. У контрольній групі показники цього рівня фізичної готовності залишилися на рівні 6,8%.

Недостатній рівень фізичної готовності після проведення формувального етапу дослідно-експериментальної роботи у курсантів експериментальної групи є відсутнім, у досліджуваних контрольної групи – становить 4,1% респондентів; критичний рівень фізичної готовності у експериментальній групі зменшився з 43,3% до 11,9%.

Отже, отримані результати дослідної роботи засвідчили ефективність упровадження в процес викладання фізичної підготовки курсантів ВВНЗ інноваційної методики та педагогічних умов формування фізичної готовності майбутніх офіцерів до військово-професійної діяльності через стрімке зростання показників особистісного й оцінно-рефлексивного компонентів готовності та поступове – змістовно-діяльнісного. На нашу думку, одержані результати можна впроваджувати у процес професійної підготовки майбутніх офіцерів різних спеціальностей, а також післядипломної освіти офіцерів і загалом у вищі навчальні заклади.

Список використаної літератури

1. Барабанщиков, А. В. Основы военной психологии и педагогики / Барабанщиков А. В., Давыдов В. П., Феденко Н. Ф. – М. : Просвещение, 1988. – 271 с.

2. Бикова, О. В. Формування готовності до професійної діяльності майбутніх офіцерів пожежної охорони : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры” / О. В. Бикова. – К., 2001. – 21 с.

3. Гмурман, В. Е. Уточнение и систематизация понятий и терминов в педагогике / В. Е. Гмурман // Интегративные процессы в педагогической науке и практике воспитания и образования. — М. : АПН СССР, 1983. – С. 21–29.

4. Горбенко, С. И. Управление качеством подготовки специалистов в условиях стандартизации образования (на примере военно-инженерного вуза) : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 “Теория и методика профессионального образования” / С. И. Горбенко. – Ставрополь, 2002. – 22 с.

5. Дубасенюк, О. А. Теорія і практика професійної виховної діяльності педагога : монографія / О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2005. – 367 с.

6. Мороз, А. Г. Профессиональная адаптация выпускника педагогического вуза : дисс. … доктора пед. наук : 13.00.04 / Мороз Александр Григорьевич. – К., 1983. – 430 с.

7. Подласый, И. П. Педагогика : учебник для студентов высших педагогических учебных заведений / И. П. Подласый. – М. : Просвещение, Владос, 1999. – 432 с.

8. Семиченко, В. А. Психічні стани / В. А. Семиченко. – К. : Магістр-С, 1998. – 150 с.

9. Сластенин, В. А. Педагогика: инновационная деятельность / В. А. Сластенин, Л. С. Подымова. – М., 1997. – 224 с.

10. Ягупов, В. В. Педагогіка : навч. посібник / В. В. Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.

Рецензент: кандидат психологічних наук, доцент Чирва А. В.